

مرغ مسند و ایرانی

از نسخ پند نسج خطی کاغذ منوره پستان

www.ketab.ir

عنوان و نام پدیدآور: مرقع هند و ایرانی از گنجینه کتابخانه کاخ گلستان (ضمیمه) // مترجم و ویراستار فرزاد جابرالانصار؛ مدیر هنری مجید فدائیان؛ خوشنویسی عباس اخوین؛ به کوشش فرهنگستان هنر؛ [برای] وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی.
 مشخصات نشر: تهران: فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران، مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن»، ۱۴۰۰.
 مشخصات ظاهری: ۴۸ص: مصور. شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۲-۳۲۰-۳
 وضعیت فهرست نویسی: فیپا یادداشت: انگلیسی-فارسی.
 موضوع: مرقعات -- ایران: Patchwork -- Iran -- مرقعات -- هند: Patchwork - India - موضوع: مرقعات -- نسخه‌های خطی فارسی: Patchwork - Manuscripts, Persian - موضوع: مرقعات -- نسخه‌های خطی عربی: Patchwork -- Manuscripts, Arabic.
 شناسه افزوده: نامور مطلق، بهمن، زیر نظر.
 شناسه افزوده: اسماعیلی، علیرضا، دبیر مجموعه.
 شناسه افزوده: قربانی ایشیانی، نادر، مدیر اجرایی.
 شناسه افزوده: جابرالانصار، فرزاد، ۱۳۵۶-، مترجم، ویراستار.
 شناسه افزوده: فدائیان، مجید، ۱۳۴۱-، عکاس / نروائی، مانی، ۱۳۶۰-، عکاس.
 شناسه افزوده: اخوین، عباس، ۱۳۱۶-، خوشنویس.
 شناسه افزوده: کاخ گلستان (تهران). گنجینه کتب و نفایس.
 شناسه افزوده: ایران. وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی.
 شناسه افزوده: فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران. مرکز تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن».
 رده بندی کنگره: TT۸۳۵
 رده بندی دیویی: ۷۴۶/۴۶
 شماره کتابشناسی ملی: ۸۷۱۱۸۶۹

مرقع هند و ایران

از گنجینه نسخ خطی کاخ گلستان

(ضمیمه)

زیر نظر: بهمن نامور مطلق
 دبیر مجموعه: علیرضا اسماعیلی
 مدیر اجرایی: نادر قربانی ایشیانی
 مترجم و ویراستار: فرزاد جابرالانصار
 مدیر هنری: مجید فدائیان
 عکاسی: مجید فدائیان، مانی نروائی
 مدیریت رنگ: مانی نروائی
 صفحه‌آرا: میثم رادمهر

خوشنویسی عنوان و بسم الله: استاد عباس اخوین

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۰
 شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
 لیتوگرافی، چاپ و صحافی: اندیشه برتر

شابک: ۳-۳۲۰-۲۳۲-۹۶۴-۹۷۸
 کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن»:
 تهران، انتهای خیابان فلسطین جنوبی، خیابان لقمان ادهم،
 بن بست بوذرجمهر، شماره ۲۴
 تلفن: ۶۶۴۹۸۶۹۲-۴ - دورنگار: ۶۶۹۵۱۶۶۲
 پست الکترونیک: matn@honar.ac.ir
 فروشگاه مرکزی:
 خیابان ولی عصر، نرسیده به چهارراه طالقانی، شماره ۱۵۵۰
 ساختمان مرکزی فرهنگستان هنر. تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۰
 فروشگاه اینترنتی: www.matn.pub.ir

فهرست

۷	 سپاسگزاری
۹	 سرآغاز/ بهمن نامور مطلق
۱۱	 درآمد/ آفرین امامی
۱۳	 طربخانه خط و نقش / یعقوب آژند
۱۹	 پیوستاری از تقریب هنرو معنا در دو تمدن / حسن بلخاری قهی
۲۲	 در شناخت مرقع هندوایرانی / میلو کلیولند بیچ

به نام خداوند پیروزر خداوند دیهیم و فرو هنر

سرآغاز

بهمن نامور مطلق

رئیس فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران

مرقع هندوایرانی از اسناد ارزشمند مناسبات فرهنگی و هنری دو تمدن بزرگ شرق محسوب می‌شود. تعاملات فرهنگی دو ملت ایران و هند به گذشته‌های بسیار دور بازمی‌گردد، به دوران پیشاتاریخ که اقوام هندواروپایی در کنار هم به سر می‌بردند. هم‌جواری شاخه‌های آسیایی هندوایرانی این اقوام موجب نزدیکی این دو و گره خوردن سرشت و سرنوشت آنها با هم گردید. شواهد زیادی در دوران باستان و پیش از اسلام در مورد این روابط وجود دارد که اسطوره‌های مشترک هندوایرانی، ارتباط شهر سوخته با دره پنجاب، وجود کتیبه‌های هخامنشی در دره سند، ترجمه کتاب‌هایی مانند کلیله و دمنه، حضور هندیان در دانشگاه گندی شاپور و پارسیان در هند نمونه‌هایی از آنهاست.

گستره این مناسبات پس از اسلام، به‌خصوص در دوره صفویان - گورکانیان، در همه حوزه‌ها به‌ویژه هنر قابل مشاهده است: از شعر تا نقاشی و خوشنویسی، از معماری تا موسیقی، از نمایش تا انواع هنرهای سنتی و حتی سینما همواره این روابط به طور تنگاتنگ وجود داشته است. وجود مکاتب گوناگون هنری و ادبی هندوایرانی نشان می‌دهد که کمتر تمدن‌هایی تا این حد بر هم تأثیرگذار بوده‌اند. حضور هنرمندان ایرانی، مانند عبدالصمد شیرازی، میرعلی هروی و آقازاده هروی در دربار گورکانیان تأثیر بسزایی در مبادلات هنری میان دو تمدن داشت. به طور شگفت‌آوری در دوره‌هایی از تاریخ تعداد شاعران پارسی‌گوی هندی بیشتر از تعداد شاعران فارسی‌زبان در ایران بود. امیر خسرو دهلوی و بیدل دهلوی از برجسته‌ترین شاعران فارسی‌زبان به شمار می‌روند. همچنین باید از خاندان‌های بزرگ ایرانی در دربار گورکانیان سخن گفت که یکی از نمونه‌های آن خاندان آصف‌خان و دخترش ممتاز محل است که تاج محل به افتخار وی بنا شد. در تمام این سال‌ها، بجز اندک زمانی، مناسبات میان این دو همواره با صلح و دوستی همراه بوده است. نتیجه این همراهی و همسویی، آثار جاودانه‌ای مانند تاج محل‌ها و مرقعات متعدد است. این آثار نشان می‌دهند که نه فقط هم‌آفرینی دو فرهنگ ممکن است، بلکه این هم‌آفرینی نتایج بسیار درخشانی نیز به دنبال خواهد داشت.

افسوس که این تعاملات در چند صد سال اخیر به دلایل متعددی کم‌رنگ شده است و این دو تمدن بزرگ آسیایی نتوانسته‌اند از ظرفیت‌های همدیگر به خوبی بهره‌مند گردند. شناخت این دو نسبت به هم کم شده و بیشتر غیرمستقیم و با واسطه بوده است؛ در صورتی که در این دوره خطیر و حساس بیش از هر دوره تاریخی نیازمند گفت‌وگو و همکاری بوده‌اند. استعمار با فاصله انداختن میان تمدن‌های آسیایی توانست فرهنگ و قدرت خویش را بر ملت‌های آن تحمیل نماید. حال که دوران آگاهی و نوزایی مشرق زمین فرا رسیده، یادآوری میراث مشترک هنری می‌تواند به نزدیکی و همگرایی بیشتر این تمدن‌های کهن یاری رساند.

مرقع هندوایرانی یادآور دوران خوب هم‌آفرینی و هم‌افزایی است. این مرقع مجموعه‌ای از زیباترین و در عین حال صمیمانه‌ترین آفرینش‌های دوران درخشان هنر صفوی و گورکانی است. هنرمندان بزرگی در این مجموعه، آثاری زیبا به یادگار گذاشته‌اند که می‌تواند موضوع مباحث زیبایی‌شناسی محققان دو کشور و دیگر علاقه‌مندان باشد. خوشنویسی یکی از بهترین خوشنویسان ایرانی تاریخ، یعنی میرعماد، و برخی دیگر ارزش فراوانی به این مجموعه بخشیده است. همچنین آثار نقاشان برجسته‌ای مانند فرخ‌بیگ، بشنداس، ابوالحسن، گواردین، چترس و تنی چند که اغلب هندی هستند به آن زیبایی ویژه‌ای داده است. خوانش این آثار با رویکردهای گوناگون می‌تواند به رمزگشایی‌های هنری و فرهنگی ارزشمندی بینجامد. همچنین انتشار این مرقع و مانند آن موجب آشنایی بیش از پیش جوانان دو فرهنگ با میراث زیبایی‌شناسی، به‌ویژه در حوزه هنرهای تجسمی می‌گردد. این مهم ممکن نخواهد شد مگر اینکه محققان و منتقدان دو کشور، به‌خصوص در نشست‌های مشترک، به بررسی زوایای گوناگون این آثار به‌ویژه زوایای گفتگویی آنها - که این مجموعه نتیجه آن است - بپردازند. نگرش و رویکردی نو در حوزه مطالعات تطبیقی برای تحلیل گفتگویی این متون می‌تواند امکان بازتولید چنین آثاری را در جهان معاصر فراهم آورد. در واقع، هدف اصلی افزون بر شناسایی میراث هنری، گسترش مناسبات به‌ویژه با هم‌آفرینی‌هاست، و همه اینها به منظور جست‌وجوی روایت‌های گمشده مشترک و آفرینش روایت‌های مشترک تازه است.

فرهنگستان هنرامیدوار است بتواند با انتشار این اثر مهم و یادآوری امتیازات گفت‌وگو و هم‌آفرینی‌های هنری و زیبایی‌شناختی، زمینه‌های احیای همنشینی‌ها و هم‌افزایی‌های تازه‌ای را میان هنرمندان و متفکران هنری فراهم آورد. انتشار این دیست از آثار می‌تواند به گسترش دیپلماسی هنر و نزدیکی ملت‌ها با هم نیز بینجامد.